

УДК 377 + 371

Рожнова Т.Є.,

к.п.н.,ст. викладач кафедри педагогіки,
психології та управління навчальними
закладами факультету післядипломної
освіти та довузівської підготовки
Житомирського державного університету
імені Івана Франка, м. Житомир

ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ З ВИКОРИСТАННЯМ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

В статье раскрыто значение инновационных технологий в организации профессионального обучения как детей так и взрослых; обосновано научные подходы к управлению учебными заведениями; отражено виденье управленческих проблем на основе внедрения современных принципов и инновационных технологий.

The article deals with the problems of organizing and pedagogical basis of innovational technologies in the management of the vocational training educational institutions for children and adults; scientific approaches to management of the vocational training educational institutions are motivated; the following problems are highlighted in the use of modern principles, methods and functions in the management of the vocational training educational institutions.

Ключевые слова: профессиональное обучение детей и взрослых; андрагогика; управление учебным заведением; принцип инновационности; инновационные технологии.
Key words: vocational training educational institution for children and adults; andragogica; management of the vocational training educational institution; scientific approaches, innovational principles, innovational technologies.

Актуальність теми дослідження обумовлена тим, що провідною роллю в оновленій системі суспільних відносин відводиться освіті дорослих, яка виступає своєрідним «індикатором рівня розвитку економічного, технічного, наукового, культурного потенціалу країни» [12, с.85]. Відтак, є актуальною думка французького вченого П. Легранда, який зазначив, що майбутнє освіти, якщо розглядати її в цілому, та її здатність до оновлення залежить від розвитку освіти дорослих. Оскільки відбувається переорієнтація України на світовий ринок, тому з'явилась необхідність посилення вимог до професійної підготовки майбутніх фахівців, підвищення їхнього загальноосвітнього рівня, перепідготовка та професійна підготовка дорослого населення.

Сьогодні, коли відбувається постійне ускладнення технічного оснащення виробництва, суспільство стає перед необхідністю вдосконалювати освіту і неперервно підвищувати кваліфікацію працівників різних галузей виробництва. Підвищення кваліфікації здійснюється у процесі навчання і самоосвіти дорослого населення, а також його донавчання та перенавчання у зв'язку з потребами науково-технічного прогресу.

Поруч з таким підходом виступають вимоги щодо наукового бачення управлінських проблем на основі впровадження сучасних принципів, методів та функцій управління навчальними закладами, пошуку інноваційних технологій, методик професійного навчання, тіснішого його поєднання з управлінською діяльністю закладів професійно-технічної освіти, вищих навчальних закладів. Зазначене вище передбачає також розробку відповідних науково-методичних засад для організації профільного навчання, впровадження у навчально-виховний та навчально-виробничий процеси інноваційних технологій. Аналіз наукової літератури та дисертаційних досліджень свідчить про посилення уваги науковців до вивчення основних тенденцій і специфіки підготовки кадрів в Україні, організації системи управління освітою, а також до організації навчання дорослого населення. Проте аналіз практики освіти дорослих в Україні свідчить, що здійснення реформ цієї галузі відбувається вкрай повільно, не створено нормативно-правової бази для її функціонування, не розроблені

андрагогічні засади навчання дорослих. Як зазначає В. Пуцов: «вирішення цих проблем можливе в рамках і на базі андрагогіки як самостійної науки про навчання для дорослих» [12, с.86].

У широкому сенсі андрагогіку слід розуміти як науку особистісної самореалізації людини протягом всього його життя. Як відомо, частина людей реалізується в молодому віці, але багато розкриваються поступово, накопичуючи знання, досвід, уміння і навички протягом усього свого життя. Андрагогіка сприяє такому розкриттю особистості, допомагає знайти своє місце в житті, реалізувати свої приховані здібності.

За визначенням Н. Ничкало, андрагогіка (від гр. – «людина», доросла людина) – педагогіка дорослих, одне з визначень галузі педагогічної науки, що охоплює теоретичні та практичні проблеми освіти, навчання й виховання дорослих [9].

Л. Даниленко зазначає, що важливими андрагогічними принципами в навчанні дорослих (вчителів) є:

- пріоритет самостійного навчання і спільної діяльності;
- опора на досвід вчителя;
- актуалізація результатів навчання;
- індивідуалізація, системність, контактність, елективність, інноваційність, усвідомленість, інтеграція навчання.

Важливі аспекти педагогічної інноватики досліджувались А.Абасовим, Л.Ващенко, Н.Василенко, Л.Даниленко, Г.Єльніковою, П.Третьяковим, Т.Шамовою, Н.Юсуфбековою та ін.

Однак використання інноваційних технологій в управлінні навчальним закладом та організації професійного навчання, як дітей так і дорослого населення, ускладнюється на даний час у зв'язку з недостатністю теоретичного опрацювання його основ, забезпечення потрібного науково-методичного обґрунтування, визначення стратегічної спрямованості на кінцевий результат, урахування зовнішніх і внутрішніх факторів ефективного функціонування в швидкозмінному середовищі. Ці та інші причини обумовили виникнення протиріч між: сучасними вимогами до управління навчальними закладами, організацією в них професійного навчання в умовах нових соціально-економічних

відносин та практичним застосуванням інноваційних технологій; недостатністю розробленості теорії, методики і технології застосування інноваційних технологій в організації професійного навчання та необхідністю вдосконалення системи управління навчальним закладом; нагальними потребами керівників навчального закладу у практичному застосуванні інноваційних технологій та рівнем їхньої професійної компетентності.

Усе викладене вище зумовило вибір теми статті „Організація професійного навчання з використанням інноваційних технологій”.

Мета статті: розглянути використання інноваційних технологій в управлінні навчальними закладами та організації професійного навчання як дітей так і дорослого населення; розкрити наукові підходи та суть принципу інноваційності в управлінні навчальним закладом, як одного з пріоритетних і динамічних, в контексті демократизації суспільства, розвитку ринкових відносин та зростання престижу професійно підготовленої та реалізованої особистості.

Завдання статті: виділити та науково обґрунтувати наукові підходи до управління навчальним закладом; розглянути прояви застосування інноваційних технологій в управлінні та організації професійного навчання з урахуванням сучасних вимог до системи освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Україна активно приєднується до європейської і світової спільноти, що ставить нові завдання перед вітчизняною професійною освітою. У період сучасного розвитку філософії, соціології, педагогічної науки та відсутності монополії на політику й ідеологію стало можливим відійти від звичних організаційно-педагогічних штампів і критично підійти до різних методологій, обираючи найбільш адекватні для дослідження інноваційних процесів в управлінні та організації професійного навчання дітей та дорослого населення.

Представимо наше розуміння даної проблеми і розглянемо можливість використання інноваційних технологій в організації професійного навчання.

Слід також наголосити на визначенні наукових підходів до управління навчальними закладами в умовах застосування освітніх інновацій, серед яких пріоритетне місце посідають: глобалістичний (І. Зязюн, В. Луговий, В. Кремень), системний (В. Бондар, Ю. Конаржевський, Н. Кузьміна, В. Лазарєв, В. Маслов), синергетичний (Г. Єльнікова, Є. Князева, С. Курдюмов, І. Пригожин, Н. Протасова), технологічний (В. Беспалько, Г. Селевко, В. Олійник, О. Пехота, С. Сисоєва, П. Третьяков), інноваційний (Л. Ващенко, Л. Даниленко, М. Кларин, В. Паламарчук, В. Сластьонін, Т. Шамова), гуманістичний (І. Бех, О. Бондарчук, І. Зязюн, Л. Карамушка, О. Савченко, О. Сухомлинська). Коротко розкриємо їх зміст.

Глобалістичний підхід в управлінні навчальними закладами ми розглядаємо як інтегровану цілісну систему, засновану на багатовимірних взаємозв'язках між окремими підсистемами різної величини. Збалансованість дії її складових призводить до виникнення глобальних проблем, розв'язання яких вимагає об'єднання зусиль всієї спільноти.

Системний підхід розглядається у дослідженні піднятої проблеми як: деяка цілісність (система), яка складається із взаємопов'язаних частин (елементів); набір правил і принципів, якими керуються управлінці; як спосіб декомпозиції об'єкта дослідження на складові частини, кожна з яких робить свій внесок у характеристику цілого. При цьому ми врахували думку І. Блауберга і Е. Юдіна, які вважають, що системний підхід у дослідженні не доцільно використовувати без інших онтологічних принципів, ідей та підходів. Вчені зазначали, що методологічна кваліфікація того чи іншого дослідження крім вказівки на системний характер обов'язково повинна включати й інші визначення. Тому у психолого-педагогічних дослідженнях, у сфері управління системний підхід завжди доповнюється ідеями особистісного, діяльнісного, структурно-функціонального та інших методологічних підходів. Спираючись на вищезазначене, ми можемо представити управління навчальним закладом як систему, як діяльність і як процес.

Синергетичний підхід дозволяє розглянути систему управління закладами освіти в умовах перебігу швидких, лавиноподібних, нелінійних процесів у зовнішньому середовищі як нестабільну (схоластичну), що підлягає дії двох протилежних сил – створюючої і руйнуючої структур. Використання синергетичного підходу надає досліджуваному інноваційному процесу елементів нестабільності, нелінійності і можливості відтворити зміни, що в ньому відбуваються, а також досягти оптимального співвідношення зовнішнього і внутрішнього управління та самоуправління з поточним коригуванням управлінської діяльності навчального закладу. Зазначене підтверджує необхідність стрімкого розвитку управлінських технологій в діяльності закладів освіти.

Технологічний підхід розкриває сукупність методів, форм, прийомів і засобів управління, тотожних їм моделей управління навчальним закладом, підпорядкованих визначеній меті. Управління відбувається шляхом взаємодії всіх учасників навчально-виховного та навчально-виробничого процесів, у результаті яких суттєво покращується загальний результат діяльності і розширюються можливості для впровадження інноваційних управлінських технологій.

Застосування інноваційного підходу забезпечує умови для внесення системних змін у діяльність навчального закладу, спрямованих на його розвиток і покращення роботи, сприяє запровадженню нового змісту і форм управлінської діяльності на рівні навчального закладу, удосконалює організаційну і професійну культуру навчального закладу, дозволяє проводити психолого-педагогічні експериментальні дослідження змісту управлінського процесу, технологій навчання і виховання учнів та дорослого населення, управління, наслідком яких є суттєве підвищення їх результативності.

Гуманістичний підхід в управлінні закладом освіти під впливом певних об'єктивних чинників дозволяє проаналізувати соціальні і особистісні потреби людини як громадянина, суб'єкта навчальної і професійної діяльності, забезпечити доцільну співпрацю керівника і членів педагогічного колективу за принципом партнерства, урахувати індивідуально-

психологічні особливості працівників у процесі управлінської взаємодії, створити умови для особистісного розвитку та реалізації їх творчого потенціалу.

Використання зазначених підходів дає змогу сформувати наукове підґрунтя проведеного дослідження та зробити висновок, що їх застосування сприяє успішному вирішенню завдань управління навчальним закладом і забезпечує можливість ефективно впроваджувати у навчально-виховний і навчально-виробничий процеси сучасні інноваційні технології.

До особливостей управління навчальним закладом як відкритою соціально-педагогічною системою віднесено умови, що забезпечують функціонування і розвиток навчального закладу. Їх можна об'єднати у такі групи: *структурно-функціональна* (гнучка організаційна структура; функціональний принцип побудови управлінської ієрархії; самостійність окремих ланок управління; централізація і децентралізація керівництва; встановлення прямих, безпосередніх стосунків з іншими суб'єктами управління закладу освіти і фізичними особами; наявність фінансової самостійності навчального закладу); *соціально-педагогічна* (усвідомлення кожним учасником навчально-виховного та навчально-виробничого процесів пріоритетних принципів діяльності навчального закладу: інтенсифікації, індивідуалізації, диференціації, технологізації, адаптації, гуманізації, демократизації); *психолого-педагогічна* (формування творчого та інноваційного потенціалів учасників навчально-виховного та навчально-виробничого процесів, удосконалення їх інтелекту, здібностей, культури, мислення).

За нашою позицією, їх урахування дозволить підвищити результативність навчально-виховного і навчально-виробничого процесу, змінити характер діяльності об'єктів управління у напрямі інноваційності та творчості, забезпечити оперативний зворотний зв'язок на різних рівнях управлінської ієрархії, освоїти основні процедури застосування інноваційних технологій в організації управління навчальним закладом.

Таким чином, теоретичний аналіз проблеми управління містить послідовний розгляд наукових підходів, розкриття загальних вимог, виявлення особливостей, що, зокрема, надає можливість зосередити увагу на розгляді питання щодо застосування інноваційних технологій в організації управління навчальним закладом.

Інноваційність технології визначається, головним чином, встановленням нових системоутворюючих зв'язків між вже існуючими науковими категоріями та їх поглибленою змістовною трактовкою щодо їх більш ефективного використання в системі професійного навчання [7].

Важливим постає формування у керівника навчального закладу вміння застосовувати в організації професійного навчання принцип інноваційності, який є одним з пріоритетних і розкривається у практичній діяльності через такі прояви: підтримку інноваційної ініціативи, творчості, самодіяльності і самостійності об'єктів управління; організовану інноваційну зміну станів системи управління навчального закладу; перехід від стихійних механізмів перебігу інноваційних управлінських процесів до свідомо керованих; інформаційну, матеріально-технічну, кадрову забезпеченість реалізації основних станів інноваційних управлінських процесів; прогнозування зворотних або незворотних структурних змін в системі управління навчальним закладом; посилення стійкості інноваційних управлінських процесів; прискорення розвитку інноваційних процесів в управлінні навчальним закладом в умовах стратегічних змін та перетворень у галузі професійної освіти.

Розглянемо їх зміст.

Підтримка інноваційної ініціативи об'єктів управління забезпечується керівником навчального закладу або відповідного відділу, кафедри у разі подання на засідання кафедри, методичної комісії, педагогічну раду будь-яким педагогічним працівником, у тому числі і науковим консультантом, або групою працівників відповідної педагогічної інновації.

Ініціювати педагогічну інновацію можуть не лише педагогічні працівники, а й керівники закладу освіти й інших органів управління освітою.

За визначенням Л.Даниленко, інновації, які суттєво змінюють освітній процес, визначаються нами як освітні; інновації, які суттєво змінюють педагогічний процес, - як педагогічні[4, с. 7].

Підтримка творчості з боку керівника навчального закладу забезпечується під час проведення ним систематичних конкурсів на кращу науково-методичну розробку серед педагогічних працівників та виставок, які проводяться в системі науково-методичної роботи закладу освіти (району, міста, держави).

Підтримка самодіяльності об'єктів управління з боку керівника навчальним закладом можлива за умови сформованої команди педагогів-одномумців, спрямованих у своїй професійній діяльності на досягнення спільної мети-всесбічного розвитку особистості учня, студента, слухача і формування його конкурентоспроможності.

Підтримка самостійності об'єктів управління забезпечується керівником закладу освіти у формі наказу чи розпорядження, в якому передається частина управлінських повноважень відповідній групі педагогічних працівників для виконання будь-яких нових зобов'язань. Як правило, такими зобов'язаннями є завдання розробки чи впровадження педагогічних інновацій, а групами, які є частково самостійними (можливо навіть з окремим розрахунковим рахунком у банку), є групи проєктантів педагогічних інновацій, які підпорядковуються безпосередньо науково-методичній раді закладу освіти, працюють спільно з науковими консультантами, науковими установами. Практично кожна група творчих педагогічних працівників може стати частково суб'єктом управління.

Організована інноваційна зміна станів управління навчального закладу передбачає певну систему діяльності, яка охоплює етап підготовки до зміни стану системи освіти й етап реалізації цих змін.

Підготовка до змін у системі професійної освіти передбачає висунення, обґрунтування головної мети запланованих змін, визначення засобів і умов, за допомогою яких цю мету буде реалізовано. Найскладнішим і найважливішим є забезпечення змін у системі професійної освіти відповідними засобами: новими підручниками, методичними розробками, підготовленими кадрами, необхідним матеріально-технічним устаткуванням. Цей принцип є одним з базових при здійсненні різноманітних реформ і модернізацій.

Перехід від стихійних механізмів перебігу інноваційних процесів до свідомо керованих передбачає визначення і відпрацювання ефективного механізму свідомого управління зміною станів. Створення дієвого механізму повинно відбуватися у різних напрямках.

Інформаційна, матеріально-технічна, кадрова забезпеченість реалізації основних етапів інноваційних управлінських процесів передбачає їх обов'язкове інформаційне, матеріальне, кадрове забезпечення на кожному з основних етапів. Зокрема, створення педагогічних інновацій вимагає достатнього потенціалу творчих людей у колективі, здатних виступити їх авторами чи співавторами. Це потребує відповідної матеріально-технічної бази- наявності комп'ютерної техніки, іншого сучасного обладнання. Створення виробничих інноваційних технологій вимагає тісної співпраці закладів освіти з підприємствами, організаціями, центрами зайнятості.

Прогнозування зворотних або незворотних структурних змін в інноваційному соціально-педагогічному середовищі враховує закон незворотної дестабілізації педагогічного інноваційного середовища, а також його цілісність та адаптаційні можливості. Інноваційне середовище без таких можливостей не може існувати і під натиском педагогічних інновацій руйнується. Тому закономірними є консервативні дії, які притаманні освітянам. Такі дії спрямовані на недопущення стихійних, передбачуваних змін, що можуть значно затримати реалізацію інноваційних процесів.

Посилення стійкості інноваційних освітніх процесів виявляється в тому, що при переході від стихійних процесів до керованих повинна посилюватися і стійкість інноваційних процесів, їх здатність до своєрідного самозахисту, само адаптації.

Прискорення розвитку інноваційних процесів у закладах професійної освіти розкриває ефективність організації та механізми реалізації інноваційних процесів. Він означає

прогресування інноваційних змін унаслідок їх раціональних запроваджень у практику освітніх закладів.

Висновки:

1. Соціально-економічні процеси, що відбуваються в українському суспільстві, викликали серйозні зміни в діяльності навчальних закладів і стимулювали педагогічну науку і практику на активний пошук інноваційних технологій як найбільш оптимальних засобів управління навчальними закладами.

2. Сучасному управлінню закладами професійної освіти притаманні в цілому такі принципи: вирішальності державно-суспільного впливу на мету, зміст і методи управління; гуманізації; науковості; демократизації; єдності централізму і колективізму; психологізації; інноваційності; адаптивності, оптимальності, національної спрямованості; функціональної структуризації; стимулювання і уваги до кадрів; маркетингу; інформаційної надійності; моделюючого прогнозування; оперативної регулятивності; зворотнього зв'язку; корекції; фінансово-господарчої раціональності та ділової ініціативи; законоповаги.

3. Кожна інноваційна технологія чи педагогічне дослідження зовсім не повинні бути побудовані абсолютно на нових категоріях і принципах. Інноваційність технології визначається, головним чином, встановленням нових системоутворюючих зв'язків між вже встановленими педагогічними науковими категоріями та їх поглибленою змістовною трактовкою, обґрунтуванням їх більш ефективного використання.

4. Використання інноваційних технологій для організації профільного навчання сприятиме заохоченню учнів та дорослого населення до навчання.

5. Підвищення ефективності організації професійного навчання учнів та дорослого населення потребує удосконалення управління навчальними закладами, тому дане дослідження не вичерпує себе, а ставить за мету продовжити теоретичне обґрунтування та практичне підтвердження переваг використання інноваційних технологій в організації профільного навчання учнів та дорослого населення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бондарь В. И. Управленческая деятельность директора школы: дидактический аспект. К.: Рад. шк., 1987.-160 с.
2. Василькова Т.А. Основы андрологии: учебное пособие. М.: КНОРУС, 2009.
3. Даниленко Л.І. Менеджмент інновацій в освіті. - К.:Шк. світ, 2007.- 120 с.
4. Даниленко Л.І., Сергеева Л.М. та ін. За заг. ред. В.В.Олійника Сучасні підходи до управління професійно-технічними закладами: Навчально-методичний посібник. - К.: ТОВ «Етіс Плюс», 2007.- 104 с.
5. Єльнікова Г. В. Наукові основи розвитку управління загальною середньою освітою в регіоні: Монографія. – К.: ДАККО, 1999. – 303 с.
6. Закон України « Про інноваційну діяльність» // Закони України в 12 Т. – К.: АТ «Книга». - 1996. – Т.8. –С.202-212.
7. Маслов В. І. Наукові основи та функції процесу управління загальноосвітніми навчальними закладами: Навч. посіб. – Тернопіль, Астон, 2007.- 150 с.
8. Морозов Ю.П. Инновационный менеджмент: Учебное пособие для вузов. – М.: ЮНИТИ ДаНа, 2000. – 446 с.
9. Ничкало Н. Неперервна професійна освіта як філософська та педагогічна категорія// Неперервна професійна освіта : теорія і практика: Наук.-метод. журн.-2001. – Вип.1. – С. 9-22.
10. Ніколаєнко С.М. Теоретико-методологічні основи управління інноваційним розвитком системи освіти України: монографія. – К.: Київ. Нац. тор.-екон. ун-т, 2008.-419 с.
11. Пуцов В.І., Набока Л. Я., Талапканич М. І. Особливості навчання дорослої людини: Навч. Посібник – Ужгород. – Інформаційно-видавничий центр ЗППО, 2004. – 50 с.
12. Пуцов В. І. Особливості дорослих в процесі навчання // Володимир Іванович Пуцов: Андрагогіка в професійному навчанні безробітних: матеріали науково-методологічного семінару (20.09. 2012 р., м.Київ). – Уклад.:Л.М. Капченко, Л.Й.Літвінчук, Н.В. Савченко та інш. – К.: ПК

ДСЗУ, 2012. 184с.